

Наука — школі

МІЖПРЕДМЕТНІ ПРОЕКТИ У ФОРМУВАННІ НАВЧАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Світлана ТРУБАЧЕВА,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії дидактики,
Райса ОСАДЧУК,
науковий співробітник лабораторії дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України

УДК 373.5.091.313

Статтю присвячено аналізу можливостей базової освітньої технології формування навчальних компетентностей учнів — методу проектів, який набуває особливого значення в умовах профільного навчання. Наведено приклади організації міжпредметного професійно орієнтованого проекту.

Ключові слова: міжпредметний проект, навчальні компетентності.

Суспільство, що розвивається, потребує сучасно освічених, моральних, заповзятливих людей, які можуть самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору. З огляду на це модернізація шкільної освіти спрямована на формування в учнів цілісної системи універсальних знань, умінь і навичок, а також досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності, тобто ключових компетентностей, що визначають сучасну якість освіти. Забезпечення сучасної якості освіти можливе на основі збереження фундаментальності її змісту та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості. Компетентісна освіта зорієнтована на практичні результати, досвід особистої діяльності, вироблення ставлень, що зумовлює принципові зміни в організації навчання, яке стає спрямованим на розвиток конкретних цінностей і життєво необхідних знань та умінь учнів [1].

Усі ключові компетентності мають такі характерні ознаки: багатофункціональність, надпредметність і міжпредметність, багатовимірність. За вимогами до рівня підготовки випускників освітні компетентності є інтегральними характеристиками якості підготовки учнів, що пов'язані зі здатністю цільового свідомого застосування комплексу знань, умінь і способів діяльності щодо певного міжпредметного кола питань. Удосконалення освітнього процесу з урахуванням компетентісного підходу полягає в тому, щоб навчити учнів застосовувати здобуті знання й уміння в конкретних навчальних та життєвих ситуаціях.

Одним із важливих аспектів організації навчання в школі є створення умов діяльності учнів, які сприяють формуванню ключових компетентностей. Реалізація цього аспекту можлива в процесі виконання школярами проектної діяльності міжпредметного характеру, розробці міжпредметних проектів. Навчальний проект — це організаційна форма роботи, яка має тех-

нологічний характер, орієнтована на засвоєння навчальної теми або навчального розділу та становить частину навчального предмета або кількох предметів, залежно від дидактичної мети проекту. Орієнтовний перелік обов'язкових критеріальних вимог до сучасного тлумачення проектних технологій:

- наявність освітньої проблеми, складність та актуальність якої відповідає навчальним запитам і життєвим потребам учнів;
- дослідницький характер пошуку шляхів вирішення проблеми;
- структурування діяльності відповідно до класичних стадій проектування;
- моделювання умов для виявлення і розв'язання учнями навчальної проблеми.

Найперспективнішими видами проектної діяльності, з огляду на її потенційні психолого-педагогічні можливості, є колективні міжпредметні чи надпредметні проекти, що не тільки виступають як інтегруючий фактор і фактор сучасної освіти, не тільки систематизують знання, а й забезпечують максимальне його наближення до реальних потреб життя, творчої самореалізації, природовідповідного розвитку і конструктивної соціалізації особистості учнів. Проектне навчання є непрямим, і тут цінні не тільки результати, а ще більшою мірою сам процес, в якому відбувається особистісне зростання учасника проекту. Проектне навчання — корисна альтернатива класно-урочній системі, але воно аж ніяк не повинно витіснити її і ставати певною панацеєю, його варто використовувати як доповнення до інших видів прямого чи непрямого навчання, як засіб прискорення росту і в особистісному вимірі, і в академічному.

Особливого значення набуває проектна діяльність в умовах профільного навчання. Кожен учень рано чи пізно встає перед проблемою вибору майбутньої професії. Ця проблема виявляється досить складно вирішуваною, оскільки активна позиція в цьому плані у багатьох ще не сформована. Для учнів питання профорієнтації значимі, знайомі, але з якого боку підійти до усвідомленого їх рішення, далеко не всі собі уявляють. Тому важлива допомога дорослих на етапі формування готовності до професійного самовизначення. Допомога педагогів старшокласникам у професійному самовизначенні пов'язана з необхідністю інформувати школярів про різноманітність світу професій, про їх зв'язок з науками і предметами, що вивчаються в

школі, роз'яснювати специфіку й особливості професійної діяльності. Також важливо дати учням можливість освоїти практичні навички планування, розвивати здатність бачити позитивну перспективу свого майбутнього життя, надавати старшокласникам емоційну підтримку. Це допоможе випускникам зробити самостійний і свідомий вибір. Проектна діяльність здатна забезпечити формування в учня таких знань, поведінкових моделей, цінностей, які дозволять йому бути успішним у житті. Крім того, інтеграція навчальних предметів в актуальне знання, необхідне для ефективної трудової діяльності, сприяє визначенню місця і ролі шкільних предметів у структурі професій, надає можливості старшокласникам виконувати трудові, технологічні, соціальні, професійні проби для визначення з вибором професії.

До цілей проектної діяльності в старшій школі можна віднести такі: навчити вчитися, тобто навчити виконувати навчальні завдання у сфері навчальної діяльності; навчити пояснювати явища дійсності, їхню сутність, причини, взаємозв'язки, використовуючи відповідний науковий апарат, тобто вирішувати пізнавальні проблеми; навчити орієнтуватися в ключових проблемах сучасного життя — екологічних, політичних, міжкультурної взаємодії й інших, тобто вирішувати аналітичні проблеми; навчити орієнтуватися у світі духовних цінностей; навчити вирішувати проблеми, пов'язані з реалізацією певних соціальних ролей; навчити вирішувати проблеми, загальні для різних видів професійної й іншої діяльності; навчити вирішувати проблеми професійного вибору, включаючи підготовку до подальшого навчання.

Основні етапи роботи над проектом: **пошуковий** (моделювання бажаного результату, аналіз реальної ситуації, визначення й аналіз проблеми); **аналітичний** (постановка мети, завдань проекту, визначення способу розв'язання проблеми, аналіз можливих ризиків, складання плану реалізації, аналіз ресурсів, планування продукту); **практичний** (виконання плану робіт, поточний контроль); **презентаційний** (попередня оцінка продукту, планування презентації і підготовка презентаційних матеріалів, презентація продукту); **контрольний** (аналіз результатів виконання проекту, оцінка продукту, оцінка просування у досягненнях).

У ході цих етапів учитель **консультує** — активізує та стимулює питання, міркування, самостійну оцінку діяльності, моделюючи різноманітні ситуації; **мотивує** — подає проектну діяльність як ситуацію вибору і свободи самовизначення; **спостерігає** — з метою отримання інформації для продуктивної консультації та об'єктивної оцінки сформованості ключових компетентностей учнів. Роль учня як суб'єкта діяльності на всіх етапах роботи у прийнятті рішень, побудові моделі діяльності, здійсненні основних етапів проекту, рефлексії в ході діяльності та самостійній оцінці здобутих результатів [2].

До проблемних питань міжпредметного проекту з професійним спрямуванням можна віднести такі: чому я обрав саме цю професію; з якими науками пов'язана ця професія; історичні аспекти проблеми; досягнення в цій галузі; які якості повинна мати людина цієї професії; як готувати себе до обраної професії (а) фізично; б) психологічно; в) інтелектуально); яке місце на ринку праці займає ця професія; які навчальні заклади готують фахівців цієї професії і т.д.

Проект може бути індивідуальним, але, як правило, це результат скоординованих спільних дій групи учнів. Різноманітна колективна проектна діяльність дає змогу широко практикувати принципи змінності, кооперації та вільного вибору у функціонуванні цільових учнівських мікрогруп. Це дає змогу розширювати сферу спілкування учня та актуалізувати його потребу в придбанні соціально корисних, конструктивних психологічних якостей. Проектне навчання заохочує і підсилює щире прагнення до навчання з боку учнів, тому що воно використовує безліч дидактичних підходів (навчання у справі, незалежні заняття, спільне навчання, мозковий штурм, рольова гра, евристичне і проблемне навчання, дискусія, командне навчання).

Підготовка і захист колективних проектів у більшості випадків спрямовують у русло позитивної міжособистісної взаємодії агресивну енергію юнаків, що з різних причин (фізичні недоліки, недоліки характеру тощо) незадоволені своїм становищем у класі й прагнуть якимось чином виявити себе. Проектна діяльність надає їм шанс розбудити, розвинути та реалізувати в колективі ті особливі якості, що наразі матимуть суспільну цінність і визнання. Колективне проектування, таким чином, максимально індивідуалізує процес конструктивної соціалізації особистості та її природовідповідної самореалізації.

Для професійного самовизначення очікуваний результат має бути таким: учні повинні ознайомитися з професіями, пов'язаними з обраним профілем навчання; уміти складати алгоритм діяльності у виборі професії для того, щоб зробити цей вибір найбільш усвідомленим; навчитися інтегрувати знання з різних профільних предметів і застосовувати їх на практиці; розвинути навички роботи з додатковою літературою та Інтернетом; навчитися розподіляти обов'язки відповідно до можливостей, працювати в групах; уміти, використовуючи здобуті знання, за допомогою засобів Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Power Point підготувати презентацію, реферат, доповідь.

Підхід до сутності компетентності як сукупності особистісних якостей учня дає змогу оцінити ці якості, визначити їх природу і цінність для учня. З такого трактування компетентності випливає важливий висновок: компетентність передбачає, що учень не засвоює окремо знання і вміння, а оволодіває комплексною процедурою, в якій для кожного виділеного напрямку присутня відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно діяльнісний характер. З метою оцінювання індивідуальних досягнень учнів у зазначених проектних технологіях може бути використаний метод оцінювання портфоліо. Суть портфоліо — показати все, на що ти здібний. Передбачається зміщення акценту з незнання учнів на індивідуальні досягнення, їхню активну участь у накопиченні різних видів робіт, які засвідчують рух в індивідуальному розвитку; інтеграцію кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.

Оскільки в проектній діяльності більшою мірою формуються компетентності, що відносяться до діяльності людини, то в результаті роботи з погляду компетентнісного підходу досягаються такі цілі: учні вчаться виконувати пізнавальні завдання (пояснювати явища дійсності, їх суть, причини, взаємозв'язки, використовуючи відповідний науковий апарат); орієнту-

ватися в ключових проблемах сучасного життя; вирішувати аналітичні проблеми. Як підтверджує педагогічна практика, проектне навчання сприяє розвитку в учнів абстрактного мислення, саморефлексії, визначення власної позиції, самооцінки, критичного мислення тощо; формуванню інтелектуальних умінь (аналітичних, критичних, комунікативних тощо); тобто комплексу якостей, що забезпечують успішність діяльності в умовах, що змінюються, соціальну мобільність. У результаті роботи в учнів розвивається пізнавальний інтерес до предмета, дослідницької діяльності, а для педагога ця робота впливає на його професійне зростання і приносить задоволення.

Узагальнюючи зазначене вище, можна сказати, що проектне навчання є однією з найвдаліших технологій, яка достатньо повно відповідає вимогам сучасної освіти, оскільки вона є і практикою, й особистісно орієнтованою. Зокрема, має високу мотивацію, що означає зростання інтересу і включення в роботу в міру її виконання; підтримує педагогічні завдання в когнітивній, афективній і психомоторній сферах на всіх рівнях — знання, розуміння, застосування, аналізу, синтезу; дає змогу вчитися на власному досвіді й досвіді інших

у конкретній справі, а не вдавати навчальну діяльність. Крім того, міжпредметні проекти сприяють формуванню у старшокласників образів успішного трудівника, благополучної трудової кар'єри; допомагають в отриманні уявлення про свої потенційні можливості й переваги.

Використання проектно-методики в освітньому процесі забезпечує формування найбільш універсальних компетентностей — ключових, які формуються засобами міжпредметного і предметного змісту, та сприяє здійсненню соціально-педагогічної діагностики готовності учнів до прийняття самостійних рішень, пов'язаних з професійним становленням.

Стаття посвячена аналізу можливостей базової освітньої технології формування навчальних компетентностей учасників — методу проектів, котра отримує нову специфіку в умовах профільного навчання. Приводяться приклади організації міжпредметного професійно орієнтованого проекту.

Ключові слова: міжпредметний проект, навчальні компетентності.

Література

1. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Біологія і хімія в школі. — 2008. — № 4. — С. 10-13.
2. Голуб Г.Б. Метод проектів — технологія компетентно-орієнтованого навчання: Методическе посібник для педагогів / Г.Б. Голуб, Е.А. Перельгіна, О.В. Чуракова. — Самара: Видавництво «Учебная литература», 2006. — 176 с.

НАЙПРЕКРАСНІША І НАЙЧАРІВНІША ЧІО-ЧІО-САН З ... УКРАЇНИ

Людмила КУЗЬМЕНКО,
доцент Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка

УДК 782/784

У статті наведено маловідомі факти із життя і творчої діяльності видатної української співачки світового рівня С.А. Крушельницької, 140-річчя від дня народження якої буде святкуватися у 2013 році.

Ключові слова: С.А. Крушельницька, українська народна пісня, українська культура, концерт, Джакомо Пуччіні, опера «Чіо-Чіо-Сан», «Мадам Батерфляй».

*О Соломіє, Ви — прекрасна жінка,
Душею щира українка,
А голосом Ви — ненька солов'я,
О Соломіє, Гордосте моя!*

Наприкінці XIX — у перші десятиріччя XX століття на світовій оперній сцені царювали чотири видатні чоловічі голоси (Баттістіні, Карузо, Руффо, Шаляпіна) і лише однієї жінки — Соломії Крушельницької. Вона була і лишається послом української культури у світі [1].

© Людмила КУЗЬМЕНКО, 2012

Соломія Амвросіївна Крушельницька народилася 23 вересня 1873 року в селі Білявинці Бучацького району Тернопільської області в сім'ї священика. Родина була багатодітна: восьмеро дітей. Дитинство Соломії минуло в селі Біла, що нині є передмістям Тернополя. Якось о. Амвросій зламав ногу і довго був прикутий до ліжка. Маючи багато часу, він вирішив перевірити музичні здібності своїх дітей. Усі його діти їх виявили. А Соломія і Ніна мали чудові голоси. Коли Соломії виповнилося 16 років, вона поїхала у Львів вступати до консерваторії. Виявилось, що вона запізнилася на вступні іспити, і їй сказали, що документи вже не приймають. Засмучена дівчина не змогла відійти від дверей приймальної комісії, і в метушні її заштовхнули у відчинені двері. Комісія подумала, що то абітурієнтка, запропонувала їй заспівати. І вона заспівала, вразивши всіх.

Восени студентка Львівської консерваторії Соломія Крушельницька прийшла в клас професора В. Висоцького опановувати таїни вокалу. У 1893 році Соломія закінчила консерваторію із золотою медаллю. А